

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 25 Juni 1851 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 15 Januari 1888. N°. 525.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geboorte- en overleden-verreken.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonneminten en Advertentien aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Insendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementprijs: franco aan huis, per drie maanden /1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau, Warmoesstraat 106, te Amsterdam.
Advertentien: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elke regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van bedragen en Verlagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Van de vernedering.

VEERTIENDE ZONDAGS-AFDEELING.

II.

Want die zulke dingen zeggen, betonen klaarlijk, dat zij een vaderland zoeken.
Hebr. 11:14.

Is eenmaal recht verstaan, wat bij Immanuel bedoeld wordt met zijn tweeërlei staat, dan zal men ook in kunnen komen in wat de Catechismus betuigt: „dat de eeuwige Zone Gods, ook terwijl hij ware menscheijke natuur aannam (en nog draagt) desniettemin waarachtig en eeuwig God is en blijft.“

De kerk vraagt niet om een „Leven van Jezus“; want ze weet, dat nooit iets de vier Evangelien in hun heilige kunst-harmonie overtreffen zal. Neen, al wat de kerk doet, is gelooven, en dat geloof belijden. Vandaar, dat ze niet betuigt: Jezus is geboren uit Maria, hij heeft geleden enz.; neen, maar heel anders: Ik geloof in den ééngeboren Zoon, die geboren werd, die leed en stierf.

Velen vinden dit vreemd, dat in een geloofsbelijdenis zooveel geschiedkundige feiten worden opgesomd. Maar wie dit dacht, vergiste zich. Neen, dit zijn geen feiten, die de geschiedenis voortbracht, zich ontwikkelen liet en afsloot. Het geldt hier evenals bij de Schepping feiten, die ver buiten het perk der geschiedenis uitgaan. Het zijn alle feiten waarbij evenals bij de Schepping het goddelijke Eeuwige zich naar ons toe beweegt, indringt in ons leven, en er een werking uitricht, gelijk nooit almacht van menschen had vermocht.

Dit nu noemt de Catechismus, dat de Zone Gods, ook onder dat geboren worden, dat lijden en sterven, aldoor en rusteloos „waarachtig en eeuwig God is en blijft“.

Het wonder is niet, dat er een mensch geboren wordt en lijdt en sterft, maar dat hij menscheijke natuur een geboren werd, lijdt en sterft, die onder dat geboren worden, lijden en sterven aldoor eeuwig en waarachtig God is en blijft. Hij is niet God tot aan zijn ontvangenis, om nu als mensch geboren te worden, en straks eerst in de hemelvaart weer zijn Godheid terug te erlangen. Ware dit zoo, dan ja, ware er slechts een geschiedkundige reeks van feiten te constateeren en geen heilige mysteriën te belijden geweest. Dan had dit geboren zijn en lijden en sterven onmogelijk in uw geloofsbelijdenis kunnen staan.

Maar nu het er op aankomt, om in die geboorte, in dat lijden, in dat sterven gedurig te bekennen, dat hij van voren dit alles betuigt wordt, aldoor „waarachtig en eeuwig God is en blijft“, nu is er een almachtig verborgenheid, die van ogenblik tot ogenblik in heel dit wonder levent werkt, en het is die verborgene, goddelijke achtergrond, waar het belijdend geloof van getuigt voor de wereld.

Om dit punt nu klaar en duidelijk in het licht te stellen, hebben onze vaderen er steeds nadruk op gelegd, dat de eeuwige Zone Gods niet een mensch, maar onze menscheijke natuur heeft aangenomen.

Er is niet behalve de miljoenen menscheijke personen die uit den wil des mans en den schoot der vrouw geboren worden, bovendien ook één extra menscheijk individu meer geschapen; in dier voege, dat de Zone Gods nu in dit menscheijk individu zou zijn ingevaren, om alzo God

en mensch te zijn. Neen, geheel deze onware verstelling moet bestid en met al haar gevolgsdingen verworpen. De eeuwige Zone Gods is de persoon, die zelf een menscheijk natuur aannam, en na, omdat hij onze natuur droeg, als een mensch onder menschen was. Het is en blijft één persoon, en die ene persoon is en blijft aldoor waarachtig eeuwig God. Het is niet een menscheike persoon, die met de Godheid bekleed wordt, maar het is de heerlijke tweede Persoon der Godheid, die met de menscheike bekleed wordt, en nu als Hoofd der nieuwe menscheike onder ons opkomt.

It is goed, hier weer sterk den nadruk op te leggen. Eensdeels, omdat de Vermitselings-theologen, uit wie onze Irenische geleerden voortkwamen, op dit punt zoeter uitzondering het rechte pad verlieten en een soort Godmenscheijk leven zich denken, als uit de vereeniging of doortrekking van het goddelijke in het menscheike ontstaan. Maar ook anderdeels, overmits in de achtste eeuw de neiging ontstond, en zich „den man Christus als gepraedepereerd“ te denken, in stede van Immanuel te gedestineerd tot de staten van zijn Middelaarschap. En hoe men dit ook wende te keere, beide malen gaat de belijdenis teoor van wat hier heel het geloofsartikel beheerschen moet, te weten, dat de Zone Gods niet een menscheike persoon, maar onze menscheike natuur aannam, en dat de persoon in die natuur was en bleef eeuwig en waarachtig God.

Niet, dit behoort er wel niet bijgevoegd, alsof de Zone Gods alleen ons lichaam aannam, en alsof nu in de plaats van wat bij ons onze inwendige mensch is, bij Immanuel de Zone Gods kwam. Al zulke sufferij, als Apollinaris en zijn droomgenooten, uitzonnen, zijn alleen denkbaar voor wie onze natuur met ons lichaam vereenzelvigd, dat is erger dan verdierlijkt.

Wie daarentegen weet, gelijk elk onzer weet, dat onze menscheijke natuur tweeledig bestaat, uit ziel en lichaam, als organen voor ons ik om én met de zichtbare én met de onzichtbare wereld in aanraking te komen, die kan dien droom niet mededroomen. Immers, hij weet, dat Jezus óf onze natuur niet aannam, óf dat hij ze moest aannemen, naar lichaam en ziel, zichtbaar en onzichtbaar beide.

Onderscheidt ge nu bij uzelfen, dan vindt ge drielei. Voor eerst uw menscheijke natuur, naar ziel en lichaam, die u met ieder ander mensch gemeen is. Maar ten tweede ook iets bijzonders en eigenaardigs, dat u van anderen onderscheidt. Het sterkst spreekt dit in het gelaat. O, Zoo wonderbaar. Ge ziet tien duizend menschen op een hoop voor u staan. Allen hebben een menscheijk gezicht, met mond en neus, oogen en wenkbrauwen, voorhoofd en wangen. Dat is van de natuur. Maar toch is er iets, iets onnoemaars, dat het eene gelaat van het andere onderscheidt, en waardoor het herkennen mogelijk wordt. En terwijl ge nu alsoo onderscheidt tusschen uw natuur, die ge met allen gemeen hebt, en uw eigenaardig bestaan, dat u van anderen onderscheidt, zijt ge u bovendien bewust een ik te zijn. Immers, ge zegt: Ik besta uit ziel en lichaam.

Maar verder kunt ge nu ook niet vragen. Wat dat ik in u is, blijft een raadsel, dat nooit iemand u ontsluit zal. Al wat de Heilige Schrift er u van zegt is, dat ge in uw menscheijke natuur geschapen werd naar den Beelde Gods.

Het gewone is derhalve, dat de menscheijke natuur haar personen ziet optredende, met sterk individuele karakteronder-

scheidingen, en met een ik, waarin iets schuilt van Gods Beelde.

Doch zoolang het zoo stond, viel alles en zoek in. Ons stamhoofd en verbonds-hoofd tevens, want, ons in onze menscheijke natuur naar den Beelde Gods moest staan, viel, en in hem en door hem en na hem al wat staan moest als hij.

Maar nu komt er in Immanuel iets anders. Nu is er ook bij hem wel deze menscheijke natuur, vol en rijk. Er is ook wel in die menscheijke natuur iets onderscheidens. Er is ook wel in haar een stamhoofd. Maar het ik dat uit dit stamhoofd spreekt, rust niet daarin, dat het naar den Beelde Gods geschapen is, maar hierin, dat hij zelf „eeuwig en waarachtig God is — en blijft“.

Al het mysterie ligt derhalve in deze vraag: Indien de Zone Gods machtig was in het paradijs, om in onze menscheijke natuur een waarachtigen mensch te doen optreden, doordien hij er naar den Beelde Gods een persoonlijk ik in daad ontstond; — zou hij dan niet veel meer machtig zijn, in diezelfde menscheijke natuur een waarachtigen mensch te doen optreden, doordien hijzelf, als eeuwig en waarachtig God, met het ik zijner persoonlijkheden in haar ingaat?

Hierop spreekt de verborgenheid der vleeschwording Amen, en zoo eerst komt het waarachtig God en waarachtig mensch tot zijn recht.

Nog op een andere wijze hebben onze oude godgeleerden dit pogen uit te drukken, door te belijden, dat de kennis Gods, die de mensch Christus Jezus bezat, langs anderen weg verkregen was, dan de kennis aangaande God, die én Adam eertijds én nu de wedergeborene bezit.

Bij Adam was deze Godskennis een afdruksel dat hem was ingeprent; bij den wedergeborene is het een verlichting, die door den Heiligen Geest in zijn bewustzijn inkomt; maar bij den Middelaar, zoo zeiden zij, komt deze kennis Gods vanzelf tot stand door de persoonsgemeenschap.

Omdat hij zoo nu als voor zijn vleeschwording „waarachtig en eeuwig God is en blijft“, is het de ongerijmdheid zelve te wenen, dat iets hem van buiten zou moeten worden aangebracht. Alleen maar, de kennis Gods die hij als God bezit, bezit hij daarom nog niet in zijn menscheijk bewustzijn. In zijn menscheijk bewustzijn kan hij niets beseffen of weten, dan in eindigen, beperkten vorm. Vandaar, dat hij zeer zeker alwetend is en blijft, omdat hij waarachtig en eeuwig God is en blijft, maar nooit is hij daarom alwetend in zijn menscheijk bewustzijn. Voorzover hij door en in dit menscheijk bewustzijn leeft, is ook zijn kennis aan perken gebonden en vatbaar voor toeneeming.

Als „eeuwig en waarachtig God“ wist hij, toen het kindeke in de kribbe lag, niets minder dan toen hij opstond uit de dood. Maar voor zooveel hij door zijn menscheijk bewustzijn leefde, wist hij in de kribbe nog niets, en schitterde hij in heerlijke kennis bij zijn verrijzen.

Deze toeneeming wordt daarom opzettelijk bericht. „Hij nam toe in wijsheid.“ Maar, en hier komt het nu op aan, deze toeneeming greep bij hem anders plaats dan bij ons, zoo leerden de ouden. Bij ons komt ze ons van buiten toe, maar bij hem van binnen. Het was de goddelijke kennis zelve, die zich door de persoonsgemeenschap der twee naturen inwendig in hem ontsloot. (Theologia unionis)

Hierbij echter moet men staan blijven. Te verklaren is hier niets, enkel te belijden;

en al wie te dezen rijker wijsheid poot uit te stellen, dan de Heilige Schrift biedt, verheldert het mysterie niet, maar verduistert.

Scherp en duidelijk moet in taal van ons bewustzijn uitgesproken, wat de Schrift ons in Oostersche beelddraak biedt, maar van alle poging ter verklaring van dit ondoorgrondelijk mysterie moet afgezien, zoolang men godvtrug in zijn spreken en schrijven wil blijven.

Men moet niet gedoogen, dat allerlei kettens, onder den verbiedigen schijn van aan den sluier, die over deze verborgenheid hangt, niet te durven raken, der kerke ongemerkt haar levenden Christus ontstelen, om er een phantasiebeeld van Moderne of Ethische philosophie voor in de plaats te stellen. En daarom moet rusteloos met den Catechismus beleden, dat de Zone Gods ook als Middelaar waarachtig en eeuwig God is en blijft. Moet scherp en beslissende gehouden, dat de Zone Gods zich niet met „zeker menschen Jezus“ heeft vereenigd, maar dat hij aangenomen heeft „ware menscheijke natuur“, wat heel iets anders is, dan dat hij „een mensch“ had aangenomen. Moet volstandig betwist en ontkend, dat de Middelaar een soort tusschenwezen zou geweest zijn, die, half God half mensch, uit deze beiden een nieuw soort Godmenscheijk wezen zou hebben saamgesteld. Moet tegengestaan en bestreden elke voorstelling, alsof hij, de rijkste bloesem van ons menscheijk geslacht en als zoodanig bijna aan God rakende, vanzelf als in het goddelijk leven was overgevloeid. En moet tegenover deze oude en nieuwe ketterijen, die den persoon en het beeld van den Christus vervalschen en vernietigen, met stille eerbiedigheid onveranderlijk beleden, wat de Catechismus u zoo schoon op de lippen legt, „dat de eeuwige Zone Gods, die waarachtig en eeuwig God is en blijft, ware menscheijke natuur aangenomen heeft“. Het kan niet korter, niet zuiverder, niet naakrijker uitgedrukt. De gekozen woorden zijn hier vooral onovertrekbaar juist en schoon.

En komt ge nu op het hoe der vleeschwording, dan herhaalt de Catechismus zeer juist de eeuwenoude zegswijze der Geloofsartikelen: „Ontvangen van den Heiligen Geest en geboren uit de maagd Maria“, en legt die uit, „dat de Zone Gods zelf ware menscheijke natuur aangenomen heeft, ten eerste door de werking van den Heiligen Geest, en ten anderen uit de maagd Maria; en dit wel opdat hij ook het ware zaad Davids zij, zijnen broederen in alles gelijk, uitgenomen de zonde.“

Soberder kan het al niet gezegd; maar elk woord in deze uitlegging is dan ook zwaarwichtig.

Geen schijn-kind was het, dat te Bethlehem in de kribbe lag, maar een wezenlijk geboren kind. Het had ook anders kunnen zijn. Toen Abraham bij de eikenbosschen van Mamre de drie mannen nadere zag, die hem Izaaks geboorte kwamen aangezeggen, had hij met schijngeesten te doen. Immers, die mannen waren geen geboren menschen, maar menscheijke figuren, die opzettelijk voor die ééne openbaring geschapen waren en straks weer vernietigd werden. Van zulke schijngeesten lezen we gedurig in de Schrift. Iets, waar niets bijzonders in ligt, overmits God de Heere, die den mensch uitsacht, formeerde en tot aanzien riep, natuurlijk ook machtig is, om een onwezenlijke menscheigestalte te scheppen. Ook de Christus was in vroeger eeuwen wel in zulk eene menscheijke schijngeestale verschenen. Denk

slechts aan Hagar, aan Manoachs vrouw, aan Jozua. Getuigde hij van Abraham niet zelt: „Abraham heeft zeer begerd mijnen dag te zien en heeft dien gezien en is verheugd geworden“?

Metterdaad hebben velerlei kettens straks dan ook, reeds bij het leven van de Apostelen, het gerucht uitgestroofd, dat de Middelaar ook gedurende de jaren van zijn omwandering op aarde zich slechts van zulk een schijngeestale bediend had; dus eigenlijk niet stierf; en slechts in schijn opstond en ten hemel voer.

En overmits nu door deze kwade doling heel de vrucht van Jezus' lijden en sterven voor de kerke teloor dreigde te gaan, heeft de heilige apostel Johannes met zooveel nadruk gewaarschuwd tegen een iegelijk, die niet belijden zou, dat Immanuel wezenlijk „in het vleesch gekomen is“. Zulk een was de Antichrist. Leerde uit den Boeze. En was vervloekt. Ook bij het krais moest Johannes het daarom zoo duidelijk aantoonen, dat er bloed en water uit de speerwonde vloeide, want bloed en water heeft een schijngeestale niet.

En heel deze godrechtelijke afdoeling nu is het, die de kerke van Christus in haar twaalf Geloofsartikelen met zooveel doorzichtige en voortzichtige wijsheid bij den wortel afsneed, toen ze tegenover al soortgelijke doetsche voorstelling vasthield aan het „ontvangen en geboren“.

Ontvangen en geboren, dat is de schijngeestale niet. En daarom, met dit „ontvangen van den Heiligen Geest en geboren uit de maagd Maria“ lag de belijdenis der vleeschwording onwrikbaar vast in taal, die heel de kerke verstaan kon.

Ontvangen is elk menschenkind en maanden na die ontvangenis geboren is elk onzer. Welnu, de Middelaar is anders dan wij ontvangen, niet uit den wil des mans, maar door de werking van den Heiligen Geest. Hij is anders dan wij geboren, niet uit een vrouw, die om moeder te worden ophield maagd te zijn, maar uit een maagd, die moeder werd en toch maagd bleef.

Anders dus, o, gewisselijk. Anders, naar den hoogen eisch deser goddelijke verborgenheid.

Maar met dit al, het feit als feit blijft. Ontvangen en geboren. En ontvangen en geboren ook de Immanuel!

KUYPER.

„Zij zoeken allen het hunne!“

Want zij zoeken allen het hunne, niet hetgeen van Christus Jezus is. Fil. 2:21.

De verwoesting, die de zonde aanricht tot in het hart en in 't middelpunt van Jezus' kerke, is o, zoo ontzettend.

Zoo droef is, wat de heilige apostelen er u van verhalen.

Ge zoudt zoo meenen, in dien eersten tijd, toen Jezus pas ten hemel was opgevaren, in dien eersten warmen gloed der teedere liefde, zou het al één hart en één zin in de gemeente der heiligen zijn gebleven. Het begon zoo schoon op en na den Pinksterdag. Dat niet meer hechten aan het bezit van eigen goed. Dat dagelijks saam zijn. Dat volharren in de geboden en in de brekinge des broods. Dat alle dingen gemeen hebben. En dat tezaam zich verheugen in eenvoudigheid des harten. O, Was het zoo wonder, dat ze genade bij het gansche volk hadden?

Tegenover de donkere schaduw van zooveel zelfzucht en eigenbaat, als ook te Jeruzalem het leven ontstond, stak die zachte glans deser teedere liefde zoo aaminnig, zoo uitlokkend, zoo weldadig af!

En toch, hoe droeflijk kori heeft die schoone lentetijd van Jezus' kerke geduurd!

Het Calvinistisch karakter van den Heidelbergschen Catechismus.

DOOR

Dr. A. ZAHN.

Het is de belijdenis der geheele Evangelische kerke, dat God alleen in vrije genade zijnen uitverkorenen, die anders aan de overige menschen geheel gelijk zijn, het geloof schenkt, volgens de grondwet van het koninkrijk der hemelen, die reeds aan Mozes goopenbaard werd: „Zoo Ik genadig ben, zoo ben Ik genadig, en wien Ik mij erbarme, diens erbarm Ik Mij.“ dat is, genade is geheel genade en erbarming is geheel erbarming, in zichzelf onafhankelijk en vrij, en in den mensch niets vindende dan ellende. Dat is ook de springveer der Reformatie in alle landen.

Toen Melancthon, uit praktisch belang, evenals een leermeester, die ieder leerstuk zóó behandelt, dat de mensch daardoor verbeterd wordt, van de leer der beschikking zich meer losmaakte, heeft hij deze in de veran-

derde Augsburchse Confessie van 1540 in het geheel niet behandeld. Slechts zegt hij in Art. 20: „Het is niet noodig, hier over de praedestinatie en dergelijke dingen te spreken, want de belofte van de vergeving der zonden is algemeen.“ Wel is waar zag men in de verbeterde Augsburchse Confessie de goede verklaring der uitzave van 1530 (zoo spreekt de Naumburgsche vorstendag van 1561 zich tot 1), maar wijl zij van de praedestinatie zwijgt, mag men vragen, of dit daarvoor of daartegen iets bewijst? Ook Calvin heeft haar gaarne en vrijwiltig onderscheidend, ofschoon de verbodend der Gereformeerden tot haar altijd iets verwards en duisters had. Melancthon was nu eens met Calvin niet tevreden en berispte hem; dan weer verklaarde hij, dat hij geheel met hem overeenstemde. In het laatste geval was hij meer beleefd dan waar, zoo als de staatsburgers meenden 2).

De veelvuldige veranderingen en wankelingen van Melancthon op het stuk der bekeering bewijzen niets tegen het algemeen gsbuigen der geheele Evangelische kerke, dat het geloof een vrije genadegave Gods zij in de harten der uitverkorenen. Zelfe ijverige Lutheranen, als Heshusius en Brentius, hebben daarna onwrikbaar vastgehouden.

1) Vergel. Rank: Deutsche Geschichte im Zeitaler der Reformation, B. 1, bl. 365. De vrede van Westfalen haalt de Augsburchse Confessie van 1540 aan.

2) Van Synagoga (nudewerking van den mensch tot zijne zaligheid) is ook in de verbeterde Augsburchse Confessie geen sprake.

De laatste spreekt in zijne verklaring op het Evangelie van Johannes geheel in den geest van Calvin. Deze leer der voorberekking kan tot een uitgebreid theologisch systeem bewerkt worden, zooals dit de Gereformeerde dogmatic ook gedaan hebben 1), en tegen dat systeem kunnen duizenderlei bezwaren en bedenkingen opkomen. Ook hebben ze zich, zelfs in streng Gereformeerde kringen, daartegen verheven, maar deze ééne stelling blijft voor het volksonderwijs en als gemeenschappelijke grondslag des geloofs onveranderlijk staan: „De oorzaak des geloofs is Gods vrije genade en zijn welbehagen.“ Alleen hij, die dit belijdt, is Evangelisch en dat is ook Gereformeerd, zooals dan ook in de gemeenschappelijke belijdenis (Formula concordiae) de Frangelsche kerke de Gereformeerde heet. Alle Gereformeerde dogmatici, ook de Duitse, zijn eenstemmig in de leer van de eenige oorzaak des geloofs als in God te vinden en van de onbekwaamheid van alle menschen, om zich aan zulk een geloof over te geven of het ook in eigen kracht te behouden. Deze waarheid heeft de geheele geloovige en ongelooovige theologie dezer eeuw prijsgegeven en in de plaats daarvan de dwaling gesteld, dat God aan alle menschen zijn genadigen bijstand aanbiedt tot bekeering en dat deze nu in de kracht en beslissing des menschen ligt, dezen bijstand aan te nemen. Daarmede wordt, ten eerste, de vrijheid van Gods genade vernietigd en, ten tweede, een onderscheid tusschen mensch

en mensch gemaakt (de een wil en daarom kan hij ook, de andere wil niet en daarom kan hij ook niet), die het algemeen zondig verder, waarin de mensch ligt, teniet doet. Terwijl de eene mensch boven zijn natuurgenoot wil en kan, en dit nog wel door eigen kracht, heeft hij boven diezen een onmensdelijk voorsprong, die voor de eeuwigheid betekenis heeft. Daarbij is het onbegrijpelijk, waarom, daar allen, tot wie het Woord Gods komt, kunnen, toch weinigen werkelijk van deze kracht gebruik maken.

Het „Examen“ gaat voort: „Volgt hieruit, dat God de schuld is van des menschen verdorvenheid.“ Antwoord: „Dat zij verrek God is een rechtvaardig God, die niemand verdoemt, dan om der zonde wil. Hij heeft eerder ook macht om te doen met het zijne, wat Hij wil, zoodat niemand daarover met Hem rechten mag. Math. 20:15; Rom. 9:10.“ Hier zou hebben kunnen volgen de bespreking van wat men gewoonlijk de algemeene genade noemt, dat is het getuigenis en de weldaad Gods in de schepping; de wijze opvoeding der Voorzienigheid, in elk menschenleven openbaar; de uitwendige roeping van velen, de arbeid Gods aan de menscheike tot haar heil, want Hij is de helper van allen en wil (het hier op het gewichtig onderscheid tusschen decreet (besluit) en wil) niet, dat iemand verloren ga. Daarom echter deze algemeene genade niet tot bekeering leidt is eene verborgenheid, in God en ten slotte in zijne souvereiniteit en vrijheid gegrond.

DE GAAY FORTMAN.

1) Te Marburg werden zij daartoe niet verplicht.